

## КРЕДИТНІ РИЗИКИ ТА ЇХ НАСЛІДКИ ДЛЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

*В.Г. Борнос, канд. екон. наук, доцент;*

*О.О. Влізько, студентка,*

*Сумський державний університет, м. Суми*

*У статті розглядається сутність кредитного ризику банку та основні причини його виникнення. Висвітлено сучасний стан банківського кредитування суб'єктів ринку з обґрунтуванням передумов, що спровокували поглиблення банківської кризи та її прояви.*

**Ключові слова:** *кредитний ризик банку, банківська криза.*

*В статье рассматривается сущность кредитного риска банка и основные причины его возникновения. Освещено современное состояние банковского кредитования субъектов рынка с обоснованием предпосылок, которые спровоцировали углубление банковского кризиса и его проявления.*

**Ключевые слова:** *кредитные риски банка, банковский кризис.*

### ВСТУП

Розвиток банківської системи України останніми роками характеризувався динамічним зростанням обсягів кредитного портфеля. Кредитні операції – вагома частка активів банку й найдохідніша стаття банківської діяльності.

Через значне зростання обсягів кредитування і збільшення об'єму проблемних (прострочених та сумнівних) кредитів актуального значення набуває вирішення проблеми мінімізації ризиків кредитної діяльності комерційних банків. Банки повинні управляти кредитним ризиком таким чином, щоб отримувати максимально можливий прибуток, одночасно намагаючись максимально знизити ризик, безпосередньо пов'язаний із механізмом надання і погашення банківських кредитів [1].

Проблемі кредитних ризиків присвячені наукові праці І.А. Бланка, О.В. Дзюблюка, А.М. Мороза, І.А. Нідзельська, А.А. Пересади, С.М. Павлюка, О.В. Пернарівського, М.І. Савлука та ін. Але проблема і актуальність регулювання кредитних ризиків у вітчизняному банківському секторі потребують подальшого наукового дослідження.

### ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є визначення сутності управління кредитним ризиком та пошук сучасних науково обґрунтованих шляхів управління кредитними ризиками з метою їх мінімізації.

### РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Кредитні операції завжди були і залишаються пріоритетним напрямом діяльності вітчизняних і зарубіжних банків. У структурі активів банків України кредити становлять близько 50 – 70% їхнього загального обсягу та забезпечують 2/3 усіх доходів банківської діяльності. Високі темпи зростання кредитних операцій зумовлені тим, що кредити є основними та найприбутковішими банківськими активами.

Банківська сфера пов'язана з високою ризикованістю. Оскільки кредити є найприбутковішими банківськими активами, то ризик, особливо кредитний, - це складова частина діяльності комерційних банків. Ризикованість кредитування обумовлена природою кредитної угоди й тим, що кредитні операції займають значне місце в загальному обсязі активних операцій усіх комерційних банків. У зв'язку з цим актуальними при сучасних тенденціях розвитку банківського сектору є

аналіз і управління кредитним ризиком для зниження його рівня та використання зарубіжного досвіду управління кредитним ризиком у банківській практиці [2, 93].

Кредитний ризик - це невизначеність щодо повного та своєчасного виконання позичальником своїх зобов'язань згідно з умовами кредитної угоди. Кредитний ризик характеризує економіко-правові відносини, що виникають між кредитором та позичальником з приводу перерозподілу фінансових активів [1]

Кредитний ризик є історично першим серед фінансових ризиків банку й за обсягом і можливими наслідками дуже масштабний. Так, за результатами експертних оцінок структура потенційних втрат має такий вигляд (рис. 1)

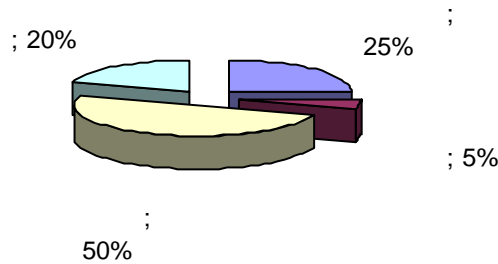


Рисунок 1 – Структура ризиків банківської діяльності

Світовий досвід доводить, що стабільність функціонування банків у сучасних динамічних умовах залежить від рівня кредитних ризиків. Неврахування негативного прояву цих ризиків є причиною значних банківських втрат від здійснення кредитних операцій та зумовлює банкрутство банків. Негативна дія кредитних ризиків впливає на зростання обсягів проблемних кредитів, які є потенційними втратами банків, на підвищення рівня витрат, на формування резервів під можливі втрати за кредитними операціями.

Ослаблення банківської системи України через посилення негативного впливу світової фінансової кризи певною мірою сприяло переоцінці кредитних ризиків і зміні механізмів їх виявлення. З метою забезпечення стабільності банківської системи Національний банк вживав усіх необхідних заходів для нівелювання можливих ризиків. Однак розгортання фінансової кризи, яка стала каталізатором прояву наявного кризового потенціалу, актуалізувало дослідження передумов його формування й результатів прояву з метою розроблення зважених підходів до реалізації банківськими установами кредитної політики [2, 102].

Проблема зниження кредитного ризику дуже важлива сьогодні, тому що банківська система України розвивається швидко, постійно розширюється коло банківських послуг, у тому числі і такий різновид, як кредитування. Головне завдання в раціональному управлінні кредитними ризиками полягає у пошуку реальних шляхів їх мінімізації й одержанні достатніх доходів для збереження засобів вкладників і підтримки життєдіяльності банків.

Розвиток банківської системи України впродовж останніх років характеризувався динамічним зростанням обсягів кредитного портфеля, що об'єктивно спричиняло зростання рівня ризику банківського кредитування. Зокрема, впродовж 2007-2009 рр. обсяг кредитного портфеля зріс майже на 147,8%.

Проте практика показує, що зростання обсягів кредитування супроводжується не менш активним підвищенням іншого показника, а саме обсягів неповернення кредитів, оскільки кредитування

супроводжується високим рівнем ризикованості. Показниками рівня кредитних ризиків є обсяги проблемних кредитів і величина резервів, сформованих під кредитні ризики банків, динаміка яких із 2005 до 2009 року відображена на рис. 2.

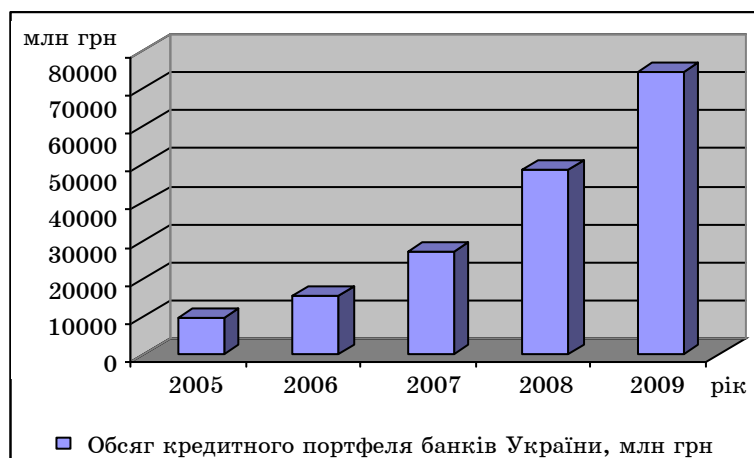


Рисунок 2 - Динаміка обсягів кредитного портфеля банків України за 2005 – 2009 рр.

Як відомо, банки найбільш вразливі до кредитного ризику, який відображає наявну чи потенційну загрозу для надходжень капіталу і виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди банком або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання. Тож очевидно, що кредитний ризик супроводжує не тільки операції прямого кредитування, а майже всі активні операції банку, тому саме цей ризик вважається найбільш загрозливим у банківській діяльності. Рівень кредитного ризику банків можна оцінити за співвідношенням резервів на відшкодування можливих витрат за кредитними операціями банків та обсягом кредитного портфеля, а також частки проблемних кредитів у кредитному портфелі (табл. 1).

Наведені дані показують, що до 2008 року частка проблемних кредитів у обсязі кредитного портфеля знизилася в 3,45 рази, співвідношення резервів та кредитного портфеля - в 2 рази. Тобто можна зробити висновок, що за звітною інформацією кредитний ризик банків систематично знижувався.

Пояснюється це перш за все тим, що у 2007 р. та першій половині 2008р. банки почали надавати перевагу довгостроковому кредитуванню, в основному іпотечному. Тому строки погашення таких кредитів не настали, а, отже, частка проблемних кредитів в аналізованій період ще не зросла. Разом з тим довгострокові кредити є більш дохідними, що позитивно вплинуло на рівень загальної прибутковості банків. Розуміючи нетривалість такої ситуації, банки максимально намагалися скористатися нею, нехтуючи правилами управління ризиками. Проте очевидним було й те, що загальний ступінь ризикованості банківської діяльності значно вищий, ніж це показують статистичні дані, адже ризик незбалансованої ліквідності та процентний ризик за умови незбалансованого за строками підходу до управління активами і пасивами значно зростають.

Незважаючи на певне зниження темпів кредитування у 2008 р. порівняно з попередніми роками, попит на позикові кошти залишався досить високим, відповідними були й темпи його задоволення. Загальний

обсяг кредитів, наданих банками на кінець 2008 р., становив 734 млрд грн, а темп їх зростання порівняно з попереднім роком – 72%

Скорочення обсягу наданих кредитів на початку року сталося внаслідок зменшення тимчасово вільних коштів банківських установ, реалізації урядом і Національним банком антиінфляційних заходів, які полягали у зменшенні грошової маси, зокрема, через підвищення вимог до рефінансування банківських установ, зростання вартості кредитних ресурсів, обмеження споживчого кредитування, у т.ч. через посилення вимог до резервування за цими операціями [3, 45].

Практика підтвердила зроблені прогнози, і, як передбачалося, невдовзі ситуація вийшла з-під контролю й уже в жовтні 2008 року призвела до банківської кризи. Відповідно до даних таблиці розмір кредитного портфеля в 2009 р. порівняно з 2008 р. збільшився на 63,2 %. Банки, які дуже активно нарощували свій кредитний портфель, зіткнулися з проблемою фінансування вже наданих кредитів. Раніше таке фінансування здійснювалося значною мірою за рахунок міжбанківських кредитів та коштів населення. Проте з наближенням світової фінансової кризи іноземні банки різко зменшили обсяги міжбанківського кредитування, також стався масовий та неконтрольований відплив коштів населення з депозитних рахунків, що і призвело до банківської кризи.

Низький рівень кредитної активності та припинення наприкінці року фінансування ряду програм ставить під загрозу можливості розвитку товаровиробників і економіки в цілому. Брак обігових коштів, потребу в яких позичальникам за нинішніх умов досить важко задовольнити шляхом залучення кредитних ресурсів (через низький рівень їх кредитоспроможності та зростання вартості цих ресурсів), може призвести до втрати суб'єктами господарювання ринків збуту.

Таблиця 1 – Аналіз кредитного ризику банків

Показник	Рік							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	01.01.09	01.08.09
Кредитний портфель, млн грн	46736	73442	97197	156385	269688	485507	792384	746565
Резерв за кредитними операціями, млн грн	3575	4631	6367	8328	12246	18477	44502	75624
Відношення резервів під кредитні ризики до кредитного портфеля, %	7,65	6,31	6,55	5,33	4,54	3,81	5,61	10,13
Проблемні кредити, млн грн	2113	2500	3145	3379	4456	6357	18015	46055
Питома вага проблемних кредитів у кредитному портфелі, %	4,52	3,40	3,24	2,16	1,65	1,31	2,27	6,17

Основні ризики для банківської системи сконцентровані у кредитах, наданих фізичним особам в іноземній валюті, які формують найбільшу частку в загальній структурі банківських кредитів.

Виявлення факторів ризику дає змогу узагальнити можливі негативні наслідки для банківської системи, зокрема:

– подальше погіршення якості кредитних портфелів банківських установ через зростання частки прострочених і сумнівних кредитів, втрату об'єктами застави частини вартості тощо;

– зниження прибутковості діяльності банків, у т.ч. через необхідність нарощення обсягів резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків та списання безнадійної заборгованості банківськими установами, що посилює ризик збиткової діяльності, особливо в умовах знецінення національної валюти для кредиторів, які проводили ризикову кредитну політику;

– виникнення проблеми із поверненням зовнішніх запозичень через погіршення фінансових результатів діяльності банківських установ унаслідок низької кредитної активності та їх капіталізації.

Посилення негативного впливу виявлених факторів ризику на стабільність банківської системи можливе внаслідок погіршення кредитоспроможності й фінансового становища клієнтів: суб'єктів господарювання та фізичних осіб [5].

Висновки з проведеного дослідження очевидні: ефективність банківської діяльності слід визначати не тільки за показниками прибутковості, а й обов'язково і за рівнем банківських ризиків. Отже, банки вимушені постійно балансувати між прибутковістю і ризиком, для управління якими вони можуть вибрати одну з двох альтернативних стратегій управління:

– максимізації прибутків;

– мінімізації ризиків.

Стратегію мінімізації ризиків обирають тоді, коли рівень прибутковості банку задовольняє акціонерів, а основною метою визнають стабілізацію і закріплення результатів, а також контроль за ризиками.

На сучасному етапі розвитку банківської діяльності завдання полягає в тому, щоб банки зважено та обґрунтовано вибирали свою стратегію управління і забезпечували ефективну її реалізацію. Необхідно наголосити, що вибір найраціональнішої стратегії управління є індивідуальним і залежить насамперед від настроїв, сподівань власників (акціонерів) банку. Акціонерам та керівникам банків важливо усвідомити, що в цивілізованому соціумі інтереси та преференції власників банку не мають входити в суперечність із суспільними інтересами та потребами, а гонитва за надприбутками не повинна превалювати над усіма іншими мотивами та основоположними принципами ведення банківського бізнесу.

Отже, для успішного управління банківськими ризиками необхідно забезпечити: постійний моніторинг кредитного портфеля, який охоплює всі етапи – від підготовки й видачі кредиту до повного його погашення; запобігання прийняттю неконтрольованих рішень; удосконалення методик розрахунку резервів. Регулювання кредитних ризиків є об'єктивною необхідністю, засадою забезпечення стабільності банківської системи.

## ВИСНОВКИ

Проблема зниження кредитного ризику дуже важлива сьогодні, тому що банківська система України розвивається швидко, постійно розширюється коло банківських послуг, і не останню роль відіграє такий різновид банківських послуг, як кредитування.

Під кредитним ризиком банк має на увазі існуючий або потенційний ризик для прибутку і капіталу банку, який виникає внаслідок невиконання позичальником своїх зобов'язань виконати умови кредитного договору або невиконання узятих на себе зобов'язань іншим способом. Ослаблення банківської системи України через посилення

негативного впливу світової фінансової кризи певною мірою сприяло переоцінці кредитних ризиків і зміні механізмів їх виявлення.

Регулювання кредитних ризиків банків – це послідовний процес прийняття ефективних рішень щодо впливу на ризикотвірні чинники, який здійснюється на рівні центрального банку і на рівні комерційних банків з метою утримання прийнятого рівня кредитних ризиків для досягнення стратегічних завдань банківської діяльності.

## SUMMARY

### CREDIT RISKS AND THEIR CONSEQUENCES FOR THE BANK SYSTEM OF UKRAINE

*V.G. Boronos, E.A. Vliz'ko,  
Sumy State University, Sumy*

*The author reveals the substance of credit risks. The place and the role of credit risks in the bank risks system are examined. The actuality of the credit risks regulation in Ukrainian bank institutions is grounded in the work. In the article the current state of bank crediting of market agents is elucidated and preconditions of financial crisis deepening and its consequences are illustrated.*

**Key words:** *credit risks, bank risks system, financial crisis.*

## СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонюк Г. Управління кредитним ризиком в банківській діяльності // Наукові записки. – 2006. - № 15.
2. Нідзельська І.А. Кредитні ризики та їх наслідки для банківської системи України в умовах поглиблення фінансової кризи // Фінанси України. – 2009. - № 8. – С. 102 – 108.
3. Вітлинський В.В. Кредитний ризик комерційного банку: навч. посіб. – К.: Знання, 2000.
4. Павлюк С.М. Кредитні ризики та управління ними // Фінанси України. – 2003. - № 11. – С. 104 – 109
5. Слобода Л. Роль та функції кредитних ризиків у банківській діяльності // Регіональна економіка. – 2005. - № 1. – С.128
6. Офіційний сайт Національного банку України //www.bank.gov.ua

*Надійшла до редакції 30 квітня 2010 р.*